

ВИСТАВОЧНА ХУДОЖНЯ ПАНОРАМА 2016 РОКУ

*(оглядова довідка за матеріалами преси,
неопублікованими документами та Інтернету)*

Образотворче мистецтво у сучасному розумінні є мистецтвом, що не лише розкриває суть зображуваного, а й виступає містком між автором і глядачем, формує простір комунікації, тобто перетворює реальний простір на інтерактивний. Сьогодні ми живемо у світі інтерактивної візуалізації інформації, що не може не впливати на розвиток мистецтва. Ці тенденції активізують митців до пошуку нових засобів вираження та сприяють швидким світоглядним та формотворчим змінам в образотворчому мистецтві [1].

А поінформованість художників у тому, які процеси відбуваються у мистецтві, активно впливає на формування національної школи, вносить свіжий струмінь у напрям і характер пошуків нових виражальних засобів.

Саме цьому і сприяли численні художні виставки, що повноцінно представляли широкий зріз сучасного мистецтва нашої держави. Вони засвідчили, що вітчизняні майстри, поєднуючи художні традиції та новаторство, будують оригінальну національну школу, яка не тільки збагачує нашу духовну культуру, а й створює позитивний імідж України у світі.

Вагомими культурними подіями року були масштабні всеукраїнські виставки. Такі виставки окреслюють загальні тенденції розвитку сучасного українського образотворчого мистецтва, дають уявлення про регіональні відміни українських мистецьких шкіл, а також слугують значною інформаційною базою для мистецтвознавчих досліджень.

Традиційно Міністерство культури України разом з Національною спілкою художників України організували Всеукраїнську художню виставку «Мальовнича Україна», яка відбувалася у рамках Міжнародного Шевченківського літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій...».

Всеукраїнська художня виставка продовжує традицію шевченківського альбому офортів «Живописна Україна», виданого у 1844 році. До альбому увійшли замальовки Т. Шевченка, які він робив під час своїх подорожей Україною. З 1990 року виставка проходить щорічно і мандрує різними містами України. У 2016 році виставка вже вдруге проходила у Сумській області. До експозиції, яку було урочисто відкрито в Сумській муніципальній галереї, увійшло понад 300 робіт живопису, графіки та скульптури сучасних митців з усіх регіонів нашої держави, у тому числі було представлено твори понад 40

авторів із Сумщини. Виставка експонувалася в обласному художньому музеї ім. Н. Онацького, обласній бібліотеці, Виставковій залі обласної організації НСХУ, муніципальній галереї [2].

Численні великі виставки вже традиційно проводилися у столиці. Тут, одним з найбільш активних мистецьких майданчиків залишався Центральний будинок художника України.

Майже 300 творів митців з усіх регіонів нашої країни було представлено на VII Всеукраїнській бієнале історичного жанру, яку організували Міністерство культури України та Національна спілка художників України. Художники відтворили найзначніші події й постаті нашої історії. Експозицію, розгорнуту в Центральному будинку художника, було присвячено Революції гідності, нинішній війні й усім визвольним змаганням нашого народу. Але експонувалися і твори, які відображали події та образи діячів вітчизняної історії від найдавніших часів. Зокрема, полотна таких майстрів пензля, як В. Забашта, О. Ворона, Г. Севрук, В. Прядка, В. Барінова-Кулеба, Ф. Гуменюк, відтворювали боротьбу українського народу за право вільно жити на своїй землі. Окрім відомих майстрів, спеціально для виставки підготували нові твори і студенти Київської та Харківської академії мистецтв. Ці роботи засвідчили, що й юні митці переймаються долею рідного народу. Найпомітніше це було в монументальних дипломних роботах. Безпосередні учасники Революції гідності М. Соченко, В. Корчинський, У. Федько, К. Ткаченко втілили в художніх образах недавні події, які вже стали частиною нашої історії. Уперше на виставці було представлено й розділ плаката, що гостро й водночас узагальнено передає трагічну сутність сьогодення. На відкритті виставки зазначалося, що представлені роботи демонструють єдність українських художників-патріотів, різноманітність жанрів, складність кольорових гам, усе багатство напрямів сучасного мистецтва. А також підкреслювалося, що такі виставки нагадують про тих, хто жертвував собою заради України [3,4].

Ще одну всеукраїнську виставку в Центральному будинку художника було організовано до 25-ї річниці незалежності України. Захід став наочним втіленням творчих досягнень художників із різних регіонів держави. До експозиції увійшло понад 400 творів живопису, графіки, скульптури та декоративно-ужиткового мистецтва. За словами організаторів мистецького проекту, завдяки широкому географічному представництву ця виставка набула необхідного образно-стилістичного розмаїття. Як і на більшості попередніх художніх виставок, присвячених найбільшому державному святу країни, тут не було жодних обмежень у сенсі художньої стилістики, образно-пластичних уподобань авторів. Це констатація творчої практики наших співвітчизників, які своїми роботами створюють художню мозаїку незалежної України.

За словами організаторів мистецького проекту, завдяки широкому географічному представництву ця виставка набула необхідного образно-стилістичного розмаїття. Вони сподівалися, що в цей нелегкий для України час експозиція надихне відвідувачів на позитивне і патріотичне світосприй-

няття, задекларує потужність українських художників як естетичну складову характеру нашого народу.

«Виставка представляє більшість регіонів нашої країни... Експозиція вийшла надзвичайно цікава і різноманітна», – наголосив під час відкриття виставки директор Дирекції художніх виставок України Національної спілки художників України І. Волошук.

«Для нас дуже важливо публічно заявити про себе. Ця виставка дає таку чудову нагоду. Творити – наш обов'язок перед суспільством, і ми його будемо виконувати», – зазначив В. Коновал, голова Київської організації Національної спілки художників України.

«Виставка – це наша відповідь агресорові. Кожна з представлених робіт – свідчення непереможності українського духу. Українські художники вже багато зробили для своєї держави, будуть і надалі робити», – підкреслив заслужений діяч мистецтв України Л. Сотник.

Одне з центральних місць на виставці посідав портрет народного артиста України П. Дворського, зроблений В. Босенком. Особливу увагу також привертало полотно «Полудень. Деснянська косовиця» В. Ковтуна, «Осінь у Криму» Н. Божко, «Небесна сотня» Г. Коробова, «Прийми молитву нашу» П. Смиковського, «У зоні АТО» Л. Литвина, «Доця» Л. Ейсмонт, «Іван Франко» Н. Багацької, «Свято» Г. Рибалка та ін.

«Експозиція вражає своїм розмаїттям. Радую те, що більшість робіт створені з оптимізмом і вірою в майбутнє України», – зазначив художник М. Сом. На думку художника О. Петренка: «кожна з робіт, представлених на виставці, унікальна та неповторна по-своєму. А разом вони засвідчують, який багатий на таланти український народ». А художник Р. Сейдімов підкреслив, що на виставці було «багато знакових робіт», а сама експозиція мала «надзвичайно потужну енергетику» [5].

Концепція традиційної Всеукраїнської виставки до Дня художника, що теж експонувалася у залах Центрального будинку художника, полягала в якнайширшій презентації професійних художніх творів з усіх областей України. На виставку було відібрано понад 500 творів живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва. Безперечно, така велика кількість творів призвела до перевантаженості експозиції. Чимало суперечливих оцінок викликав й мистецький рівень частини з них. Водночас, завдяки широкому охопленню всіх напрямів художньої творчості і шанувальники, і критики, і самі художники побачили тенденції та спрямованість розвитку сучасного мистецтва. У пресі зазначали, що такі масштабні огляди виконують естетичну, інформаційну, пізнавальну, а деякою мірою й лабораторну функцію – для збагачення досвіду майстрів. Особливо, якщо взяти до уваги широкий діапазон творчих пошуків – від фігуративу до абстракції, від безпосереднього відображення політичних подій і ліричних переживань до філософських роздумів та узагальнень, від суто рукотворних зразків до творів, виконаних із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій.

Близько двох третин виставки займав живопис: пейзажі, натюрморти, портрети, зрідка сюжетні композиції – як і у багатьох індивідуальних виставках останніх років. На виставці поряд із творами вже знамих живописців – В. Барінової-Кулеби, С. Баранника, Ю. Вінтаєва, А. Горбенка, А. Зорка, І. Ковтонюка та ін. – експонувалися роботи молодих авторів, які лише торують власний шлях у мистецтві. Також мистецтвознавці зауважили, що в деяких творах розмивалася грань між різними видами образотворчості, наприклад, скульптурою, особливо невеликих розмірів, і декоративним мистецтвом.

Втім, щорічна Всеукраїнська виставка до Дня художника, незважаючи на деякі її недоліки, часто викликані об'єктивними обставинами сучасного життя і Національної спілки художників, і всієї країни, залишається важливою складовою спілчанської виставкової діяльності, дієвою школою творчої майстерності українських митців [6].

Широкою репрезентацією графічного мистецтва сучасних художників з усіх регіонів України відзначилася VIII Всеукраїнська виставка-конкурс імені Георгія Якутовича, що проходила у залах Центрального будинку художника. У пресі цей проект назвали «найавторитетнішим вітчизняним заходом, що наділяє наших художників-графіків своєрідним знаком якості». Загалом було експоновано понад 700 творів графічного мистецтва 230 авторів, серед яких провідне місце посіли митці з Києва та Львова. Виставка дала уявлення про те, що відбувається та зароджується у графічному мистецтві і продемонструвала тенденції розвитку мистецтва, що тривалий період перебували у латентному стані, а сьогодні цілком викристалізувалися. Тож з'явилася можливість окреслити їх контури у творчості митців. Переважна кількість творів в експозиції розкривала у собі засадничі проблеми і «гострі кути» сучасного художнього процесу. При цьому збереглися й домінуючі акценти національного самоідентифікаційного творення. Втім, мистецтвознавці підкреслювали, ще нема сенсу підносити художній рівень експонованих творів і оцінювати його як особливо високий і показовий. Він просто адекватно відображав сучасну художню ситуацію, її «середній рівень». Так, у творах молоді реалістичного напрямку було багато новизни вираження і радикальних пластичних пошуків. Художники демонстрували розмаїття художньо-стилістичних прийомів, відданість темам національної історії, етнографії. Але головне це те – що більшість молодих авторів реінтерпретували принципи відомих художніх тенденцій минулого та творчість окремих майстрів. Привернули увагу й абстракції, експресивно-умовні композиції із зашифрованою сюжетною лінією. Ці твори було пронизані глибоко психологічною та філософською думкою.

Якщо порівнювати твори з експозиції 2016 року з роботами художників попередніх виставок, неважко впевнитися в тому, що графічне мистецтво розвивається під знаком новаторства. Становлення пластичних прийомів відбувається завдяки школі академічного мистецтва, яка сформувалася на початку 80-х років, а її представники стали творцями нового українського мисте-

цтва. А сучасні молоді митці продовжують ці традиції, значно оновлюючи художню мову графічного мистецтва. Що ж до самої виставки, то мистецтвознавці назвали її «важливим заходом в культурному житті України» та відзначили, що вона виконала одне з найважливіших завдань – зібрала кращі твори сучасних українських графіків та ознайомила з ними широку глядацьку аудиторію [7, 8].

V Всеукраїнська трієнале художнього текстилю, організаторами якої були Міністерство культури України, Національна спілка художників України та секція декоративно-прикладного мистецтва Київської організації Національної спілки художників України, теж розміщувалася у виставкових залах Центрального будинку художника. Довгий час український сучасний текстиль знаходився в тіні «великого» мистецтва. Художники мріяли про окремий проект. Відчуття значного потенціалу і бажання показати свої здобутки об'єднало художників України у створенні цього проекту. Виставка продемонстрували доцільність та вагому присутність арт-текстилю в сучасному мистецькому просторі та наповнення його живою енергією. V Всеукраїнська трієнале художнього текстилю у 2016 році продовжила і розширила ідею попередніх проектів. Її девіз звучав так – «Арт-текстиль. З вірою в себе». А метою було відкриття арт-простору для сучасного українського текстилю, як невід'ємної складової актуального мистецтва. У виставці брало участь понад 100 митців з усієї України. За 15 років Всеукраїнська трієнале художнього текстилю об'єднала митців, які є дуже різними, кожен унікальний, кожен талановитий, кожен має свою творчу долю. Сьогодні художній текстиль це гобелен (класичний та експериментальний), розпис на тканині, колаж, аплікація, печворк, вибійка, повсть, абакан, асамбляж, м'яка скульптура, ручний папір та різноманітні авторські техніки і сучасні технології. Саме ці техніки й можна було побачити на виставці [9].

Значною мистецькою подією став й Всеукраїнський проект-трієнале «Живопис – 2016», організований дирекцією виставок Національної спілки художників України та Міністерством культури України. Це була вже сьома мистецька акція, яка представляла твори сучасного українського живопису за останні три роки. Метою заходу було відобразити максимально об'єктивну картину того, що відбувається в мистецтві живопису без будь-яких штучних обмежень чи кураторських вподобань. Свої роботи представляли: кияни В. Сидоренко, М. Гуйда, А. Криволап, О. Дубовик, П. Лебединець, В. Шерешевський; харків'яни В. Погорелов, Ю. Вінтаєв, В. Ковтун; одесити А. Горбенко, С. Савченко, В. Кабаченко; донеччанин П. Антип. Вернісаж дав унікальну можливість побачити в одному виставковому просторі роботи цих знамих авторів та інших відомих художників. Експозиція налічувала біля двохсот творів і переконувала глядачів, що добре відомі в мистецьких колах митці й молоді художники виявляють особистісний підхід у розкритті творчих задумів. Деякі з них неквапливо передають власні враження та філософські роздуми, інші висловлюють свої думки на полотні експресивно та темпераментно. Втім, на виставці можна було побачити не тільки роботи прихильни-

ків новаторських мистецьких ідей. Організатори трієнале також представляли твори тих, хто віддає перевагу традиційним мотивам та засобам образотворчості [10].

У Центральному будинку художника проходила й виставка українських художників, присвячена Різдву та Новому року. В експозиції було представлено понад 400 робіт живопису і графіки від митців з різних куточків України. Можна було подивитися на роботи, зокрема, народного художника В. Ковтуна, народного художника України і академіка В. Баринової-Кулеби, М. Яценко, Б. Михайлова. Широко було представлено й роботи художників молодого покоління. Усі твори відбирали за тематичним принципом. На думку організаторів, навіть символічно-абстрактні композиції, які було представлено на виставці, мали зимовий святковий настрій [11].

Масштабною презентацією творчості сучасних закарпатських художників стала ювілейна виставка Закарпатської обласної організації НСХУ з нагоди її 70-річчя. Протягом десяти днів у виставкових залах Центрального будинку художника кияни та гості столиці знайомилися з творчістю понад 90 закарпатських художників, які представили близько 140 творів. Переважну більшість серед них складала живописні роботи, в яких реалізм поєднується з елементами постімпресіонізму та експресіонізму, модерну та символізму. Це реалістичні та умовні пейзажі із зображенням природи Карпат, архітектури, а також портрети, сюжетні та абстрактні композиції. Дещо менше було в експозиції графіки, скульптури, декоративного мистецтва. Виставка показала розмаїття творчих пошуків митців, а також засвідчила, що сучасні закарпатські художники вже вийшли за рамки жанрових та стилістичних засад, які сповідували засновники школи, поєднуючи їх із новітніми мистецькими тенденціями [12, 13].

Взагалі, Центральний будинок художника був у 2016 році серед виставкових лідерів, активно пропагуючи широкий спектр сучасного вітчизняного образотворчого мистецтва. Окрім масштабних експозицій тут демонструвалися й численні індивідуальні проекти, прикладом яких може бути персональна виставка українського графіка, народного художника України, засновника і багаторічного керівника художньої студії Національної спілки художників України М. Гроха, який у 2016 році відзначив своє 80-річчя і 60-річчя мистецької діяльності. Найважливішою для останніх десятиліть цариною творчості митця була акварель, яка на його виставці стала «головним героєм» у багатстві мотивів, грі площин і плям, динаміці штрихів і мазків, у фактурних співставленнях, в насичених і пастельних кольорах, відкриваючи в кожній лінії смислову та чуттєву наповненість. У пейзажах, виконаних у техніці акварелі чистої і акварелі, поєднаної з олійною пастеллю, все здається композиційно завершеним і пластично довершеним. («Цвіте кінський щавель», «Вранішні промені», «На річці Рось», «Купальщиці», «Рання весна», «Весняна повінь», «Вечірнє сонечко», «Осінній пейзаж з качками», «Зима. Покровський монастир», «Зима на Оболоні» тощо). Акварелі М. Гроха легко упізнаванні і передусім – по їхній складній гамі світлих бузкових, рожевих,

перламутрових, сріблястих кольорів, пом'якшених пастельними золотавими, вохристими, червоними відтінками. Мистецтвознавці підкреслювали, що акварелі, котрі експонувалися на виставці, відтворюють «стенограму душі» митця, який присвятив себе високому мистецтву і протягом багатьох десятиліть зберіг тільки йому притаманну художню мову, вироблений ним власний авторський стиль. На відкритті виставки також відбулася презентація нового альбому «Микола Грох. Акварель/пастель», що вийшов у видавництві «Ярославів Вал» [14].

Вагомі, колективні та індивідуальні виставки демонструвалися й на інших виставкових майданчиках столиці.

У «ПінчукАртЦентрі» привертала увагу виставка «Паркомуна. Місце. Спільнота. Явище». «Паризька комуна» – це назва знаменитого київського арт-сквоту 1990–1994 років. Імена людей, котрі мешкали чи просто проводили помітну частину свого вільного часу на київській вулиці Михайлівській (на той час – Паризької комуни), у будинку № 18-а, сьогодні входять у шорт-лист засновників українського сучасного мистецтва. Перша масштабна виставка-дослідження «місця, спільноти, явища» у «ПінчукАртЦентрі» представляла погляд на речі молодшого покоління – дітей художників 1990-х. Молоді куратори Т. Кочубінська і К. Малих (донька художника О. Малих) спробували подивитися на історію «Паркомуни» трохи абстраговано. Та попри це, оглянувши експозицію на другому поверсі арт-центру, можна було отримати нове уявлення про художні практики столичних художників 1990-х. Особливо в цьому плані імпонував окремий зал, присвячений взаємному цитуванню різних авторів. Представлені роботи давали змогу оцінити художні прийоми О. Гнилицького, І. Ісупова, Д. Кавсана, П. Керестея, О. Клименка, В. Цаголова, В. Трубіної, О. Голосія. та т. ін. Романтизація тепер уже молодими кураторами й істориками мистецтва історії «Паризької комуни» свідчить насамперед про рівень засвоєння міфу про початки сучасного мистецтва в Україні. А самі куратори підкреслювали, що їхня виставка – тільки постановка питання [15].

В Інституті проблем сучасного мистецтва було розгорнуто арт-проект «Рецепт для утопії». Його керівником став І. Абрамович; кураторами – А. Сидоренко та О. Халепа. Для вибору учасників організатори провели досить рідкісний у практиці колективних проектів сучасного мистецтва в Україні OPEN CALL. Художникам із різних міст країни було надано можливість подати заявку на реалізацію своєї творчої ідеї в рамках кураторської концепції.

«Техніка впливу на свідомість та політичні реалії змінюються, але бажання людини потрапити в світ ідеальних героїв не стало меншим, ніж до винаходу Інтернету. Як і сто років тому, люди легко піддаються на популізм та рекламні картини ідеального життя», – зазначив А. Сидоренко.

Концепція виставки передбачала дослідження поняття утопії в умовах розвитку інтерактивних мас-медіа. Все більша кількість людей витрачає свій

вільний час, а іноді і робочі години, переключаючись між соціальними медіа-каналами світового інтернет-простору.

«Сьогодні ледве не кожний може запропонувати свій рецепт утопії, однак питання в тому, що може вийти, якщо його реалізувати на практиці: чи буде це дійсно рай на Землі?» – підкреслив І Абрамович.

Питання компетенції тих, хто обирає та втілює утопії, сьогодні дійсно актуальне – особливо для українських реалій, які потребують ефективних реформ.

«Ми не тільки запросили до участі вже відомих художників, але і дали дорогу молодим авторам. Розглядаючи конкурсні роботи ми враховували оригінальність авторської концепції та її відповідність до теми проекту», – зазначила О. Халепа.

На виставці було представлено живопис, скульптуру, інсталяцію, фото, відео-арт, а також, роботи, виконані в експериментальній техніці [16].

Гучною подією стала ретроспективна виставка робіт народного художника України І. Марчука «Генотип вольності» у Національному культурно-художньому і музейному комплексі «Мистецький Арсенал». Тут було представлено 150 полотен із циклів «Голос моєї душі», «Пейзаж», «Біла планета 1», «Біла планета 2», «Натюрморт», «Нові експресії», «Погляд у Безмежність». Сам художник, за версією британської газети «The Daily Telegraph», входить до сотні геніїв людства, які створюють багатомірний образ сучасного світу». У його творчості простежуються різні художні напрями й методи – від реалізму до сюрреалізму та абстракціонізму. Не менш широка і жанрова палітра – портрети, натюрморти, пейзажі. Художник тонко відчуває світ, але зображує його по-різному. На одних полотнах природа реальна, навіть надреальна, тоді як на інших обриси зображуваного часто набувають рис, властивих лише уяві І. Марчука. Вражають фантастичні сюжети на картинах – данина авангарду. Такі полотна ніби намагаються втягнути глядача в себе, зробити його частиною свого мікрокосмосу. І. Марчук винайшов цілком оригінальну техніку «пльонтанізм» (від слова «пльонтати» – плести, переплітати), яка балансує на межі рукотворного та технологічного і через складність філігранного виконання практично не підлягає повторенню. Полотна наповнені символізмом, алегоричними моментами, коли у птахів уособлюються люди, а через один занедбаний будинок художник передає цілком природний і зрозумілий сум про занепад українського села. Іноді підтекст робіт сприймається на підсвідомості і викликає більше емоцій, ніж пряме згадування конкретних подій. Виставка у «Мистецькому Арсеналі» була важливою ще й тому, що упродовж останніх трьох років полотна живописця експонувалися переважно за кордоном – у Литві, Німеччині, Польщі, утверджуючи місце України в європейському просторі, а європейського мистецтва у контексті світового. На думку мистецтвознавців, творчість І. Марчука можна вважати енциклопедією багатьох стилів, які послідовно виникали впродовж років. Тож, серед його полотен обов'язково знайдеться те, яке до душі кожному окремому глядачеві [17, 18].

Досвід великих виставок засвідчує, що в останні роки ключову роль у процесі їх організації та наповненні високим філософсько-естетичним змістом відіграє куратор. Імідж куратора як арт-менеджера складається не лише із якостей ділового прагматизму, але й з високих культурологічних компетенцій, що включають здатність до герменевтичної інтерпретації текстів мистецтва, а також комунікативні схильності та спроможність куратора здійснювати експертну діяльність. Втім, мистецтвознавці підкреслюють, що сьогодні кураторство у нашій державі не окреслилося як незалежна галузь через брак відповідної освіти, яка б готувала досвідчених кураторів, а також інституцій, які мають бажання та можливості працювати з куратором. Саме тому маємо лише поодинокі приклади якісних кураторських проектів.

Якщо оглянути сьогодні низьку експозицій в Україні, то стає очевидним, що саме відсутність куратора – перша проблема їх низької якості. Куратор – людина або група художників, що формує певну проблему виставки, її концепцію. Вдалий проект чи виставка – це сформоване куратором висловлювання на основі свого бачення, власного уявлення про актуальні мистецькі процеси, якщо ж це історична виставка – ретроспективний погляд на явище чи подію.

Першочерговим у кураторстві виступає робота з артикуляцією виставкового проекту, його контекстуалізація. При цьому куратор повинен мати можливість вибору відповідного формату – як у стінах інституцій, так і в міському просторі. Саме куратор сприяє адекватному представленню робіт, створює контекст їх експонування, формує певне висловлювання. Кураторський проект – це аналіз сучасної художньої ситуації, результатом такого аналізу постає не текст, а експозиція. Комунікативна роль між кураторським проектом і експозицією належить освітнім програмам, які формуються докола виставки (лекції, зустрічі, дискусії). Такі програми повинні окреслювати більш широкий контекст, ніж пропонує експозиція.

Сьогодні основною проблемою виставок в Україні в першу чергу є недостатня артикуляція концепції, недостатня чіткість висловлювання та відсутність формування будь якої проблеми. Низка персональних та всеукраїнських виставок презентуються глядачеві в дуже вузькому аспекті. Коли основною концепцією стає значна кількість творів, результатом цього є лише мікс, який не може читатися глядачем. Тобто куратор чи куратори повинні мати чітке розуміння того, що вони презентують та навіщо вони це презентують. Це розуміння має простежуватися на всіх етапах – від формування концепції та піару до роботи з глядачем.

Ще одним суттєвим питанням куратора в Україні є його залежність від інституції, де триває виставка. Питання в тому, наскільки інституція зацікавлена працювати з людьми, які мають власний погляд на розвиток художнього процесу і які можуть цей процес артикулювати крізь призму мистецтва. Окремої уваги заслуговує питання аудиторії. Наскільки сьогодні реальним виглядає «дотягнути» непідготовлену публіку до адекватного сприйняття художнього висловлювання. Адже навіть при максимальній роботі кура-

тора проекту з публікою не можна не помічати питань, які мають регулюватися на державному рівні, – присутність ідеології, вибудована культурна політика та її стратегія.

Поза цим, кураторам сьогодні просто бракує інституційного простору відкритих для пропозицій інституцій та інституту фрі-ланс кураторів. Тому, окрім продукування якісних проектів, куратор сьогодні самотужки змушений виробляти методологію та інструментарій. Це, певною мірою, ускладнює роботу куратора, втім, досвід останніх років свідчить, що саме кураторство займає все більше значення у виставковому процесі [19].

Продовжували у минулому році свій діалог із сучасним мистецтвом і столичні музеї.

Так, у Національному художньому музеї України експонувалося близько сотні робіт українських художників-шістдесятників. Було представлено, зокрема, твори О. Ануфрієва, В. Барського, П. Бездіра, О. Волошинова, Г. Гавриленка, А. Горської, О. Дубовика, К. Звіринського, Є. Кремницької, В. Ламаха. Загалом виставка «Мистецтво українських шістдесятників. Можливість музею» пропонувала подивитись на художні практики 23 авторів із Києва, Харкова, Одеси, Львова та Ужгорода і вже вкотре відкрила публічну дискусію про необхідність створення Музею сучасного мистецтва. Виставці передувала публікація книги «Мистецтво українських шістдесятників», що 2015 року вийшла друком у видавництві «Основи» за підтримки Stedley Art Foundation. В упорядкуванні матеріалів взяли участь понад 70 експертів – мистецтвознавці, дослідники, колекціонери, художники та їхні рідні й близькі. Книга містить тексти про художників, аналіз тенденцій відповідного періоду та їх історичних передумов, а також репродукції понад 300 творів, чимало з яких були опубліковані вперше [20].

Понад 60 картин А. Криволапа зібрали в межах проекту «Музейна колекція». Експозицію представляв «Cultprostir Hub», що розміщується у Музеї історії Києва. Серед організаторів масштабного проекту були також галерея «Триптих», інтернет-платформа «Cultprostir» та, власне, Музей історії Києва. Більшість творів були з приватних колекцій, деякі – зовсім нові, тож, публіка побачила їх вперше. А. Криволапа визнають найуспішнішим українським художником: протягом 2010–2015 років на вітчизняних та міжнародних аукціонах було продано 18 його картин на загальну суму майже 800 тис. доларів. Живі пронизливі кольори – визначальна риса митця. На відкритті виставки оголосили про заснування премії А. Криволапа для студентів художніх вишів. Мета проекту – підтримка високого рівня майстерності у мистецтві. Лауреати премії зможуть відвідати художні столиці світу і побачити відомі музеї [21].

Незвичайні жіночі образи було представлено на персональній виставці львівської художниці Г. Константюк «Портрети» в Музеї історії Києва. Жінки і дівчата на них схожі на персонажів казок. Але за виразом їхніх очей на гарненьких лялькових обличчях – мрійливим, веселим або серйозним – можна зрозуміти, що це дійсно зображення реальних людей, написаних художни-

цею у власній манері. Вона намагається передати у своїх творах те неповторне, чим відзначена кожна людина. Тому кожен її портрет є особливим, має свою унікальну історію. Іноді це випадкові перехожі, образи яких запам'яталися художниці за лічені хвилини. За зображенням майже казкових героїв приховано реальні характери, ліричні або драматичні почуття, навіть життєвий шлях. Для художниці не існує незначних дрібниць: портрети доповнені промовистими деталями. Посуд, квіти, фрукти, келих вина або філіжанка кави, улюблені тваринки – всі ці деталі складаються у певний образ людини і розповідають про неї без слів. Особливу увагу майстриня приділяє вбранню своїх героїнь: воно може бути фантазійним, історичним або народним, з надзвичайним смаком доповнене відповідними прикрасами. Численні портрети, починаючи від найперших робіт («Любка», «Ксеня»), зображують українських дівчат, їхній характер і красу. Виконані з добрим гумором, вони викликають у пам'яті рядки з жартівливих народних пісень. Тож у пресі відзначали, що виставка робіт Г. Константюк викликала зацікавленість публіки та додала художниці нових шанувальників [22].

У Музеї сучасного мистецтва України привернула увагу виставка «Київ. Сторінки з колекції». Експозиція завершила проект «Мистецька мапа України», який музей розпочав 7 років тому, щоб ознайомити якомога більше українців із творчістю художників зі Львова, Одеси, Криму, Харкова і Закарпаття. Увійшли до неї передовсім роботи тих митців, які здобули академічну освіту в Києві або жили і творили у столиці. Колекція виявилася настільки масштабною – 350 творів 216 авторів, що її розділили на 3 частини, які експонувалися по черзі.

У першій частині київської колекції акцент було зроблено на сучасних митцях, а загалом вона охоплювала період близько 80 років. Плеяда імен вражала – відвідувачі музею побачили живопис І. Марчука, Т. Сільваші, О. Дубовика, В. Ралко, скульптури М. Малишка і О. Рапай-Маркиш та ін.

«Творчість митців міста важко віднести до окремої київської живописної школи, – зазначила мистецтвознавець Г. Склярєнко. – По-перше, повинна бути навчальна інституція, навколо якої все розгортається. Ми маємо академію мистецтва, але академічного навчання і системи малювання тут ніколи не було. Вона була заснована на початку 20 сторіччя, в часи авангарду, коли цінувалася індивідуальність, різність. Були тут і проблеми, пов'язані з національним усвідомленням, традиціями. З приходом радянської влади вони залишилися. По сьогодні ніхто не може проаналізувати наше минуле, радянський час не осмислений зовсім, бо не можна було називати речі своїми іменами. Але Київ – це енергетичне, потужне культурно-мистецьке середовище, тут завжди були фантастичні, цікаві художники, дивні та непрості автори».

І. Марчук, три роботи якого було представлено на виставці, теж погодився з твердженням, що окремої київської школи не існує. «Є львівська школа, закарпатська, а київської я не відчуваю, і вона мене не відчувала, я тут радше як самотній вовк, – впевнений він. – Більш того, свого часу я «викинув» всю школу, створював власний стиль, вдосконалював нові техноло-

гії». А за словами куратора виставки І. Алексєєвої, музей до цієї експозиції поповнив колекцію роботами сучасних художників, серед яких М. Вайсберг, А. Криволап, О. Тістол. Це багатий матеріал для дослідження і виставка насамперед була цікава своєї різноманітністю творчих індивідуальностей, що, у свою чергу, дало змогу відвідувачу знайти те, що йому ближче в мистецтві – філософію, тонку лірику, відчуття кольору [23].

Під знаком широкої співпраці з сучасним мистецтвом тривала у 2016 році діяльність Національного музею російського мистецтва. Найбільш резонансною тут стала ювілейна виставка О. Ройтбурда, присвячена його 55-річчю. Ця експозиція, на думку мистецтвознавців, «ще раз підтвердила давно очевидний факт: Ройтбурд – сам по собі музей, а не тільки найвідоміший український художник музейного рівня». А сам автор назвав свою виставку «музейними ремінісценціями». Більшість виставкових робіт були створені протягом 2016-го. Найсвіжіші – колажі з філософами, де Кант проповідує тапірам, Спіноза їде верхи на зебрі, Вольтер спокушає німфу, й інші прояви флірту художника з інтелектуальним спадком людства. А мистецтвознавці, коментуючи підсумки виставки, наголошували, що О. Ройтбурд змішує простір і час, минуле і майбутнє, фантазію і факти, вписуючи все це у музейний формат [24].

Київський національний музей російського мистецтва відзначився й проектом «Музей і колекціонери», який було присвячено сміливим збирачам не менш сміливого сучасного мистецтва. Широкий резонанс викликала перша виставка серії «Інна Хасілева. Із колекції Івана Ступницького», що демонструвала живопис молодої художниці з Одеси. Картини І. Хасілевої вражають епатажністю. Людське тіло в них часто розірване, анатомічні подробиці жіночої фігури гіпертрофовані, обриси їх переходять у предмети. Вона зображує нереальні сюжети із реальними прототипами, які насправді типові. Особливо цікава кольорова гама, яка переплітається із символічною палітрою. Основні мотиви робіт – спокуса, хтивість, сексуальність, пихатість, розпуста, стереотипи людської свідомості, інші прояви недосконалості людської природи. У роботах художниці реальність ірраціональна, вона ніби відображає не наш, а паралельний світ. «У нас висить Шишкін, Айвазовський. Чи музейне мистецтво в Інни Хасілевої? – запитує український художник Д. Корсунь. І відповідає: – Так, музейне, бо це нью-йоркський стиль живопису, життя, інтер'єру. З тої пори, як у Нью-Йорку повісили Пікассо, особливо його «Авіньйонських дівчат», стало зрозуміло, що це прорив у новий вік, гримуча суміш неможливих поєднань. Двадцяте століття підтвердило, що це і є новий крок у живописі... В Інни Хасілевої я бачу такі ж тенденції. Бачу цих «Авіньйонських дівчат» «у животі» її картин, вони там вже є, це мистецтво майбутнього покоління, яке агресивне, сексуальне, напрочуд кольорове і живе у постійних контрастах» [25].

У Київському національному музеї російського мистецтва працювала й виставка «Триєнале сценографії імені Данила Лідера». Школа української сценографії, започаткована Д. Лідером, цінна передусім тим, що ним було

створено унікальний професійний напрям, який дає можливість численним учням наслідувати принципи майстерності, продовжувати манеру, розвивати, трансформувати, інтерпретувати засади творення художнього образу вистави. Експозиція «Триєнале» стала певним звітом українських художників про втілені сценічні роботи останніх 3 років. У залах музею було представлено макети, ескізи, костюми, фотографії близько 40 українських художників-сценографів, створені ними до вистав українських і зарубіжних театрів. Перелік імен учасників був очікувано традиційний. В експозиції спеціалізованих виставок завжди представлено активно діючих художників, які працюють переважно у столичному театральному просторі. Тож, хоча експозиція була досить об'ємна, скласти повної уяви про стан української сценографії не вдасться. Можна було лише переконатися в тому, що сучасний театр надзвичайно різний, палітра його вельми строката [26].

З доробком художника-кераміста І. Фізера з Черкас можна було ознайомитись у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва. В експозиції виставки під назвою «Містичні фантазії Івана Фізера» було представлено понад 30 скульптурних робіт, які свідчать про потужний творчий потенціал молодого художника. Майстер на високому професійному рівні володіє керамічними техніками, сміливо використовує насичені кольори полив. А мистецтвознавці простежують у фантазійних роботах І. Фізера наявність українського національного архетипу. Його химеричні створіння, споріднені з природою та стихіями, немовби проростають із коріння народного фольклору. У них відчувається поєднання минулого і сьогодення, віддзеркалюється емоційне, позитивне світосприйняття автора. А взагалі, перша авторська виставка у столичному музеї стала важливою подією у творчості молодого художника. Вона також засвідчила, що мистецтво майстрів з регіонів нашої держави викликає повноцінний інтерес як у відвідувачів, так й у мистецтвознавців [27].

Високим у 2016 році був інтерес художників, мистецтвознавців та відвідувачів до художніх галерей. Їх стрімкий розвиток пояснюється інтенсивними процесами комерціалізації мистецтва та стиранням межі між елітарною та масовою культурою, притаманною для модерних суспільств. Комерційні художні галереї є свого роду художнім простором, де народжуються і реалізуються творчі ідеї, співзвучні тенденціям розвитку постмодерної культури, які чутливо реагують на процеси світової культури і в той же час зберігають характерні риси та особливості українського арт-ринку, вдало позиціонуючи його в світовий мистецький простір. В художніх галереях можна не тільки познайомитись з творами відомих українських художників, але й отримати фахову консультацію з питань сучасного мистецтва, а також придбати якісні предмети мистецтва для приватної колекції чи використання у корпоративному середовищі.

Більшість галерей спеціалізується на сучасному творчому процесі. Саме в цьому сегменті вони мають широкі можливості для пошуку автора, побудови його іміджу, пропаганди його творчості, реклами і просування його

творів. Галерея за змістом і функціональним призначенням повинна бути центром мистецького життя, вплавленим у сучасний соціум, у світові інформаційні мережі, чутливим до змін, до нових напрямів та новітніх технологій сучасного мистецтва [28].

Безумовно, якщо йдеться про приватну галерею, де основним завданням все ж є продаж творів, певних компромісів важко уникнути. Однак хороша комерційна галерея має у першу чергу експонувати високохудожнє мистецтво, а потім думати, як його продати [19].

Галерея завжди живе в актуальному середовищі, проте при професійному підході до справи її колекція має шанси набути значення і ваги музею [28].

У 2016 році столичні художні галереї представляли киянам та гостям столиці численні експозиції, по-справжньому цікаві як мистецтвознавцям, так і пересічним відвідувачам. Тут можна було побачити великі колективні проекти, й індивідуальні експозиції.

Так, у галереї «Енігма» до 100-річчя створення і першого показу «Чорного квадрату» представили експозицію, в якій сучасні митці переосмислювали творчість К. Малевича. Ініціатором виставки стала арт-група «Стронцій-90», до складу якої входять художники В. Голейко, Т. Чеброва та О. Бреус. У виставці брали участь 12 художників. Крім учасників групи «Стронцій-90», свої роботи представили абстракціоністи В. Філіппов з Києва та В. Бойченко з Криму, палестинський митець Д. Бадван, У. Дідик з Молдови та ін..

«Готуючи виставку, ми, в першу чергу, відштовхувалися від творчості Казимира Малевича і, звісно, його «Чорного квадрату». Обирали роботи, в яких він обігравався в назві чи графічно», – зауважив В. Голейко.

Центральною частиною експозиції стала спільна робота художників групи «Стронцій – 90» «Чорний-чорний квадрат», створена спеціально для виставки. Це своєрідний маніфест – на тлі чорного квадрату (120x120 см) трафаретними білими літерами написано «Чорний-чорний квадрат» так, що вони утворюють квадрат в квадраті. За словами В. Голейка, «Енігма» є галереєю тральфреалізму, що трансформує реальність артом та бурхливою фантазією [29].

Масштабним проектом назвали у пресі виставку сучасного мистецтва Lumen в столичному арт-просторі Lera Litvinova Gallery. У проекті взяли участь як давно відомі українській аудиторії митці, так і молоді автори, серед них: В. Франчук, Johnny Crack, М. Зігура, Є. Зігура, Л. Літвінова, О. Глумчер, К. Рудакова, С. Піскунов, Р. Малевич, В. Тарасенко, арт-група Light, А. Гаєва, Саша Q, Г. Васильєва, С. Щербина, О. Пронькіна, Н. Корф-Іванюк, Л. Панчишин, Я. Коробка.

Проект, який поєднав картини, скульптури та інтерактивні інсталяції, було створено з метою проведення нестандартного діалогу між митцем та глядачем. Показовим також стало й те, що в день відкриття виставки роботи двох авторів, яких представляла Lera Litvinova Gallery, були продані офіційно з аукціонів. А саме, картини О. Пронькіної було продано в аукціонному домі

«Дукат», а скульптура Є. Зігури «Colossus which Awakens», естимейт якої складав 4000 – 6000 £, пішла з молотка відомого міжнародного аукціону Phillips в Лондоні за 20 000£ [30].

Прикладом виставки, що поєднувала власне галерейну роботу з музейною став проект «Георгій Якутович і Карпати» в арт-центрі «Я Галерея». Загалом на виставці було представлено роботи митця 1960–1980 років із гуцульськими сюжетами. В одній залі експонувалися твори, пов'язані з «Тінями забутих предків», в іншій – графічна серія 1980-х років «Люди села Дземброня». Частина робіт надійшла із колекції С. Якутовича, деякі – з державних зібрань, зокрема з Хмельницького обласного художнього музею. Чимало гравюр було представлено у кількох варіантах, деякі – з ескізами. В арт-центрі «Я Галерея» звернули увагу на парадокс: культурна значущість Г. Якутовича контрастує з фактичною невивченістю його творчості. Тож, окремий комплексний огляд творів художника став би кроком як у формуванні сучасного погляду на доробок Г. Якутовича, так і в детальнішому вивченні української графіки 1960–1980-х років. І саме проект «Георгій Якутович і Карпати» команда «Я Галереї» вважає «вступом до розуміння Георгія Якутовича» [31].

На виставці робіт народного художника України В. Франчука, яка демонструвалася в муніципальній галереї мистецтв на столичній Троєщині, було представлено 70 картин із 200, що складають цілий цикл «Кобзар у творах Валерія Франчука». Кожна із них – це рядок із Шевченкового твору, який ніби оживає і стає зримим для всіх: «З дівчатами на вигоні...» («Перебендя»), «По діброві вітер віє...» («Тополя»), «Чи то на те Божа воля...» («Хустина») і багато інших.

«„Кобзар” нашого Пророка Тараса Шевченка є насправді Біблією на всі часи, на всі віки. „Кобзар” і „Біблія” завжди поряд лежать у мене на столі», – наголосив художник.

«Я не можу відірватися від цієї «стіни» з картинами Валерія. Вона настільки потужна, що нагадує мені мексиканський монументалізм, – висловлює своє враження мистецтвознавець О. Титаренко. – Мистецтво – це дух часу. Думаю, що нині не час малювати квіточки. Нині час потужного і сильного мистецтва, який демонструє Валерій Франчук».

На відкритті виставки підкресливали, що: «в той час, коли багато митців чекають «осіяння», Валерій Франчук працює в майстерні з 8 години ранку. Він – інтелігент-селянин, який трудиться над створенням своїх творів, як робітник металург або фермер на селі». Також наголошувалося, ще творча енергія художника – «це та енергія, яка веде вперед до національної ідеї».

А сам В. Франчук, завдячуючи старанням якого і була відкрита Муніципальна галерея мистецтв на Троєщині, мріє, аби в кожному районі Києва була своя муніципальна галерея. «Це перша, але не остання галерея мистецтв, – впевнений він. – Думаю, що за підтримки нашого мера – В. Кличка і Д. Попової – директора Департаменту культури КМДА, без яких би не розпочала свою роботу і ця галерея, такі заклади культури будуть незабаром відкриті в Києві» [32].

«Сад земних насолод» – під такою назвою у «Карась Галереї» О. Ройтбурд представив свої нові полотна. В експозиції було представлено 9 робіт О. Ройтбурда, присвячених творчості І. Босха – яскравого представника фламандської школи живопису доби північного Відродження. У проекті «Сад земних насолод» пряме цитування фрагментів картин І. Босха поєдналося з абсолютно впізнаваною манерою українського художника ХХІ ст., таким чином відбулося певне зіткнення думкоформ із розгоном у п'ять століть [33].

У столичному Арт-центрі Якова Гретера експонувалася виставка живопису С. Щербини. Роботи цього молодого художника вже оцінили не лише в Україні, а й у Європі (картини майстра зберігаються в приватних колекціях в Україні, Росії, Данії, Швеції та Італії). Столична виставка демонструвала роботи художника у жанрі абстрактного живопису і показувала трансформовану картину українського села ХVІІІ ст. Автор занурював глядачів у автентичну атмосферу сільського пейзажу, але робив це у стилі ХХІ ст. Новаторські кольори на його полотнах поєднувалися із сюжетами творів Т. Шевченка, відтворюючи фрагменти історії сіл нашої країни [34].

У галереї «Парсуна» на виставці «Лабіринти часу» було представлено лялькові мініатюри О. Король та живопис О. Соловійової. Твори авторів об'єднувало ніжне, ностальгічне відношення до теплих родинних спогадів, усталених сімейних цінностей, зворушливих людських стосунків. О. Король – створює ляльки з паперклею та румбокси – «лялькові будиночки» і «лялькові мініатюри» з найрізноманітніших матеріалів. За твердженням фахівців, в Україні ніхто більше цього не робить, хоча в Європі подібні лялькові будиночки досить популярні. В галереї «Парсуна» румбокси О. Король експонувалися вперше. Мініатюри майстрині споріднені з театральними макетами, в яких не тільки подається просторове рішення, а й відображається образ вистави, її дух, стиль. Картини О. Соловійової теж мають свій виразний творчий стиль. Невизначеність простору, натяк на перспективу дозволяють об'єктам «зависати» у повітрі, що надає їм легкості та ірреальності. Художниця зрідка зображає конкретний мотив. Превалює невизначеність місця, певна анонімність фігур, облич, натяки, аналогії, спогади, метафоричність. О. Соловійова працює в легкій холодній блакитній гамі без контрастів та зайвої барвистості. Всі ці мистецькі моменти роблять картини художниці надзвичайно щирими та незабутніми. Що й засвідчили численні відвідувачі виставки [35].

«Колір міста» – так назвав свою експозицію у Центрі сучасного мистецтва М17 київський художник О. Томін. Цю виставку художник присвятив саме рідному місту. На своїх полотнах, написаних олією, з акварельною легкістю митець відображає красу архітектурного пейзажу, динамічного та статичного одночасно. Рух натовпу, пориви вітру, шум дощу, тепло сонячних променів поєднуються з монолітними будівлями давньої та сучасної забудови. Художник створює ті ракурси, той колорит, які найкраще передають дух і атмосферу вулиці, парку, церкви. Пора року, час доби, погодні умови,

об'єднуються в гармонічне зображення, яке дає змогу кожному згадати власні емоції від прогулянок містом. Окремим фрагментом експозиції, стали твори, присвячені добі козацтва. В світлі подій, що розгорнулися на території України зараз, автор звертається до історичного минулого, передаючи на своїх полотнах дух боротьби і прагнення до перемоги. Переважну частину представлених картин було створено протягом 2015 року. Художник підкреслив, що кожного року він намагається організувати виставку своїх творів, це допомагає йому самому оцінити результати своєї праці і продемонструвати їх широкому загалу [36].

У столичній галереї «Дукат» було розгорнуто експозицію київського художника В. Шерешевського «Як я провів літо». Його твори зберігають у музеях України та Німеччини. На представлених на виставці картинах з алюзіями класичних творів він відтворював сучасний контекст, насичував їх актуальним змістом. На виставці було й багато портретів у властивій художнику манері: О. Пушкін, М. Гоголь, Т. Шевченко. Був і своєрідний сакральний живопис, геть не канонічний. Колеги вважають живопис В. Шерешевського «актуальним міським фольклором». Такий собі філософський стьоб. Художник М. Вайсберг порівняв його гумор з гоголівським і провів аналогію його живопису з високим «до» в музиці. Виставка «Як я провів літо» налічувала 34 картини, які високо оцінили як глядачі, так і колеги художника [37].

Про виставки у галереях можна говорити ще дуже довго. Але, звісно, діяльність художніх галерей не вичерпала всієї різноманітної палітри мистецького життя на теренах нашої держави.

Доволі показовими були численні виставки у регіонах нашої держави.

Непересиченою експозицією назвали мистецтвознавці персональну виставку робіт академіка Академії мистецтв України, лауреата Національної премії України імені Т. Шевченка, народного художника України, почесного громадянина Ужгорода В. Микити у Закарпатському обласному художньому музеї ім. Й. Бокшая. Цю експозицію, приурочену до його 85-річчя, художник готував самостійно, здебільшого з творів особистої збірки та фондів музею, які автор вважає знаковими у своїй творчості. Сучасний корифей образотворчого мистецтва Закарпаття представив на суд глядачів близько 80-ти різностильових та різножанрових полотен, які принесли йому європейську славу.

«У його творах – родовід поколінь, батьків і дітей, онуків і правнуків, сусідів. Гостре розуміння спадковості поколінь художник передає через емоційну призму отчого краю, батьківської хати, рідної землі. Правда селянської праці у творах автора була дуже відвертою завжди, голою і неприкритою. І поряд із цим піднесено звучала оспівана моральність і краса внутрішнього світу людини, віра в Бога, духовність простих людей. Художнику вдалося створити образ рідної матері як апофеозу узагальненої теми власної творчості – теми Батьківщини», – зазначила мистецтвознавець Л. Біксей.

Також В. Микита – один із провідних сучасних українських портретистів. Президент Національної академії мистецтв України А. Чебикін наголосив, що «художникові пощастило потрапити під потужний мистецький вплив

корифеїв, однак і це пішло б на марно, якби не помножилося на власні хист та світогляд. Володимир Микита не просто всотав закарпатську школу живопису, а й віднайшов у ній власне звучання». А ректор Закарпатського художнього інституту І. Небесник зазначив, що у радянські часи, коли закарпатська автентика в образотворчості була майже знівельована, В. Микиті вдалося увічнити колоритні образи і картини з народного життя [38].

Вагомою мистецькою подією у Львові стало бієнале Тиждень актуального мистецтва. Участь у заході взяли близько 30-ти митців з України, Польщі, Білорусі, Чехії, Німеччини, Великої Британії та Ізраїлю. У програмі були авторські та кураторські проекти, перформанси, інсталяції, лекції, дискусії та майстер-класи. Тиждень актуального мистецтва – це масштабний проект contemporary-art, що збирає на одній території митців із різних країн та різних поколінь. Стартував 2008 року. Відтоді у ТАМі взяли участь близько 400 митців із Польщі, США, Канади, Ізраїлю, Великої Британії, Ірландії, Франції, Швейцарії, Австрії, Нідерландів, Росії, Білорусі, Литви та України. Організатори вважають бієнале важливим місцем художнього вислову як для вже знаних, так і для маловідомих митців. Основні локації ТАМу 2016 року – Палац мистецтв, «Гостиний дім» при Духовно-культурному центрі «Архістратиг», «Музей міста» та простір міста. Та головним центром подій бієнале стала галерея «Дзига». У рамках ТАМу в Палаці мистецтв було представлено кураторський проект «Частини тіла», в якому поєднали твори десяти авторів із різних регіонів України. А митців із України та Польщі об'єднав пілотний проект LEMinarium – мультижанровий простір актуальної культури, пов'язаний із дослідженням і творчим переосмисленням постаті фантаста і футуролога С. Лема.

«Останні 2 роки від минулого Тижня актуального мистецтва наше суспільство живе в стані війни, невизначеності, переродження, розчарування та надії. Ми не можемо вдавати, що існуємо поза цим контекстом. Тому цього річний ТАМ спробує простежити, наскільки ці межові стани буття впливають на сучасне українське мистецтво, чи є вони достатньо значними, щоб стати етапом у його розвитку», – зазначили організатори заходу [39].

Шестеро українських митців – О. Дяченко з Києва, П. Антип із Горлівки, В. Кочмар і В. Пирогов з Харкова, В. Ярич та О. Капустяк зі Львова представляли свої роботи у Львові, в Національному музеї ім. А. Шептицького. Цей склад скульпторів у пресі називали «іменитою збірною України», а захід за їх участі привернув увагу як вибагливих гурманів академічної скульптури, так і прихильників сучасного мистецтва. Виставка відзначалася різноманіттям пластичної мови митців, регіональними особливостями різних скульптурних шкіл, у яких вони здобували професійну освіту, індивідуальною манерою кожного скульптора.

Так, П. Антип у своїй скульптурі використовує символіку скіфів та сарматів. «Я займаюся історією України, особливо степовою історією: сармати, скіфи, печеніги, і вважаю, що там, у степу, дуже велика і древня історія. Коли говорять, що Донбас – це шахти і заводи, я завжди казав, що це брехня,

то степ», – підкреслював П. Антип. У творах О. Дяченка спостерігався контраст строгих геометричних форм і ненатурної тілесності; О. Капустяк шукає в скульптурі інтригу і здивування, що обумовлює розмаїття образно-пластичних ідей в його творчості. Для творчості В. Кочмара характерний синтез традиційної проблематики модернізму з його посиленою увагою до аналізу й узагальнення форм та її взаємодії з просторовим середовищем. В. Пирогов вводить в скульптуру ознаки середовища, в якому мешкає людина. У творчості В. Ярича акцентовано вічні теми: кохання, материнство, земну родючість. Цей митець працює в царині монументальної та станкової пластики.

«Такої виставки у Львові ще не було, і я вважаю, що найближчим часом не буде, – зазначив народний художник України, ініціатор заходу В. Ярич. – Унікальність цієї виставки в тому, що це зріз української скульптури, відомих художників-скульпторів» [40].

У галереї Львівської національної академії мистецтв працювала виставка сучасної кераміки «Reduction» випускників академії 2012 року, яка репрезентувала творчі пошуки, експерименти та досягнення молодого покоління українських художників-керамістів. У пресі зазначалося, що кафедра художньої кераміки у 2012 році випустила унікальних фахівців. Фактично вся група складалася з яскравих особистостей. Захист їхніх дипломних робіт відбувся у формі персональних міні-виставок у залах Львівського палацу мистецтв та галереї «Дзига». Відрадно те, що більшість тогочасних випускників й досі працює творчо. Проект «Reduction» став своєрідною спробою відновлення творчого гурту, єднання творчої енергії непересічних митців [41].

Також у галереї Львівської національної академії мистецтв було розгорнуто проект «Art-anthropology». Експозиція складалася з творчих робіт молодого покоління митців, випускників єдиної в Україні кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв, і демонструвала надзвичайно високий професійний рівень. Вона відкривала глядачеві нові формотворчі, візуальні й концептуальні можливості традиційного матеріалу. «Однією з базових характеристик проекту є звернення до візуалізації образу людини. Важливим аспектом проекту є також демонстрація ефективної співпраці викладача і студента, орієнтованої на гармонійний розвиток особистості художника», – зазначила куратор виставки, приват-доцент кафедри художнього скла О. Принада [42].

Виставковий проект «Військово-польовий АРТ», що об'єднав у Рівному 70 митців народного декоративно-прикладного та ужиткового мистецтва із 22 областей України, які представили на суд глядачів твори, виготовлені з використанням предметів із зони АТО. Серед арт-об'єктів – протитанкова граната, розписана в петриківському стилі, прикрашене традиційною вишивкою військове обмундирування, ікони із соломи на ящиках для набоїв тощо. У такий спосіб, – наголошували у пресі, – майстри продемонстрували, як жага до життя пробивається крізь жажіття війни, а добро неодмінно перемагає зло [43].

У Рівному відкрили й першу в Україні арт-галерею сучасного ковальства. «Давно захоплююся магією вогню та металу, колекціоную вироби ковалів і навіть створила з них музейну кімнату. Все для того, щоб довести: метал – то не лише кутник чи швелер, це справжнє мистецтво, – каже директор підприємства «Рівнебудпостач» й одночасно новоствореної галереї Н. Крока. – Наша музейна кімната, що працювала на базі підприємства, вже стала затісною для такої кількості виробів. А тут, у галереї, де нині близько 200 робіт, можуть презентувати свої твори не тільки українські, а й закордонні ковалі. Їх першими поціновувачами будуть небайдужі містяни» [44].

Графіку та книжкову ілюстрацію представив на своїй персональній виставці заслужений художник України Є. Удін. В експозиції, що діяла у Тернопільському кооперативному торгівельно-економічному коледжі, було 50 художніх творів різних років та найновіші роботи автора.

«Експозиція розміщена у цьому навчальному закладі не випадково, – зазначив Є. Удін. – У коледжі є факультет дизайну, а я довший час викладав в Інституті мистецтв на кафедрі образотворчого мистецтва і дизайну ТНПУ, тому знаю, за якою програмою навчаються студенти-дизайнери. Відповідно, підібрав роботи, які б ілюстрували те, що вивчають студенти коледжу». На виставці експонувалися малюнок олівцем, пером, книжкові ілюстрації, ескізи, монотипії, представлена складна художня техніка – автолітографія. Роботи не тільки різні за технікою виконання, а й за матеріалами, якими вони створені: олівець, туш, сангіна та інші. Експозиція мала й пізнавальну цінність, оскільки містила картини архітектури різних міст не тільки України, а й закордону. Декілька робіт демонстрували, як виглядав Тернопіль у минулі роки [45].

Гучною мистецькою подією в Івано-Франківську став кураторський проект Є. Самборського та А. Звіжинського «Археологія – коротка історія івано-франківського сучасного мистецтва». До експозиції було відібрано твори близько 30-ти авторів різних поколінь. Це було своєрідне намагання заповнити лакуну відсутності дослідження сучасного мистецького процесу в місті та варіант самоусвідомлення точки відліку майбутнього [46].

А в Луцьку вже стало доброю традицією організовувати творчі імпрези не лише в художніх виставкових залах, а й в адміністративних будівлях, зокрема в облраді. Втіленням цієї традиції і стала виставка художників міста «Ковельська палітра» у фойє будинку Волинської обласної ради. На ній 16 митців представляли майже 60 робіт. Організаторами заходу стало творче об'єднання «Ковельська підкова». Основною тематикою творів Т. Степанюк, М. Конопацького, В. Мельника, Я. Потапчука та ін. є волинські краєвиди в техніці олійного живопису. Вони й демонструвалися на виставці [47].

Виставку графічних та акварельних робіт архітектора Р. Метельницького також було розгорнуто в Луцьку, у будинку Волинського єврейського общинного центру. В експозиції було представлено 66 робіт митця. Р. Метельницький – автор багатьох споруд і цілих містобудівних комплексів, вико-

нав понад 700 малюнків, значну частину з яких присвячено Луцьку. Його олівцю і акварелям належить реконструкція середньовічного Луцька. Тож не дивно, що серед відвідувачів виставки було чимало істориків, краєзнавців, просто закоханих у минуле рідного міста людей [48].

У Вінницькому літературно-меморіальному музеї М. Коцюбинського демонструвалася персональна виставка творів живопису голови Вінницького осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва, заслуженого майстра народної творчості України І. Горобчука, чії роботи добре відомі шанувальникам мистецтва. В експозиції було представлено 15 картин, виконаних в техніці народного малярства, а також 4 твори сакрального мистецтва. Відчуваючи своє національне коріння, художник працює над серією творів, де змальовує сільські фольклорні дійства, сцени з традиціями й обрядами. Під час відкриття виставки мистецтвознавець Т. Журунова зауважила, що кожна виставка І. Горобчука – це нові враження, нові ідеї в народному малярстві [49].

25 художників – від Луцька на заході до Харкова на сході й Одеси на півдні – брали участь у I Міжрегіональному пленері «Житомирська палітра». Митці творили в історичній частині Житомира, а також серед мальовничої природи. Підсумки заходу було підбито виставкою в літньому театрі «Ракушка», де представили понад 170 робіт. Житомир'яни мали змогу відвідати виставку та поглянути на своє місто очима митців. Організатором Пленеру виступили управління культури Житомирської міської ради та Житомирська обласна організація Національної Спілки художників України [51].

У Чернігівському обласному художньому музеї ім. Григорія Галагана експонувалася персональна виставка творів народного художника України, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, Президент Національної академії мистецтв України А. Чебикіна, присвячена 70-річчю від дня його народження. В експозиції було представлено близько тридцяти творів митця, виконаних в техніках офорт, літографія, ксилографія, суха голка, олівець. Це ілюстрації до твору І. Франка «Каменярі», збірки Б. Олійника «Кредо», офорти із серії «Перехожі», літографії із серії «Під мирним небом» та багато інших.

Більш ніж чверть століття А Чебикін очолює Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури. З його творчої майстерні вільної графіки вийшло більше 300 випускників. Отже, виставка була би не повною без творів його учнів: І. Селіванова, М. Кочубея, В. Юдіна, Л. Койдан, О. Матвейцевої. Їх роботи також можна було побачити у виставкових залах музею [52].

Художники О. Тістол, С. Помогайбо, Ю. Пікуль та Ю. Єфанов разом з куратором І. Естеркіною презентували проект «Український кубізм. Приблизно» в харківській галереї «COME IN». Крім кураторського тексту, експозицію супроводжували авторські тексти учасників з їхніми роздумами про кубізм та його роль в їхній роботі. Для сучасних українських художників звернення до кубізму – спосіб зв'язати розірвану нитку часів, протягнути руку гі-

гантам, на плечах яких стоїть мистецтво. Художники демонстрували, що кубізм живий, як метод, як спосіб, як манера. А глядачам залишається тільки йти за художниками. «Український кубізм – це ні в якому разі ані холодний французький аналіз, ані італійська футуристична революція. Само по собі, кубізм – є кубізм, але слово «приблизно» тут ключове. Приблизність нашого світосприйняття диктує, врешті-решт, дуже точне бачення світу... Якщо йти по шляху ігнорування примітивності первинної візуальної інформації, то складається точна картина буття», – зазначив О. Тістол [53].

Масштабною стала виставка у Маріуполі Донецької області, організована у рамках III Міжнародного фестивалю мистецтв «Меморіал Архипа Івановича Куїнджі», який присвячувався 175-річчю всесвітньо відомого художника-земляка. Майданчиками для проведення мистецького заходу стали Центр сучасного мистецтва і культури імені А. І. Куїнджі та художній музей, що так само названий іменем митця. Саме тут організатори вернісажу запропонували відвідувачам понад 250 робіт художників з України, Греції, Росії, Болгарії, Естонії, Литви, Білорусі, Казахстану, Молдови, Канади, Ізраїлю, Китаю. Оцінити виставлені полотна маріупольці та гості міста мали змогу протягом двох місяців. А ще у рамках мистецького фестивалю проводилися презентації книжок про творчість живописця-пейзажиста А. Куїнджі, тематичні «круглі столи», концерти місцевих творчих колективів, виставки самодіяльних художників і народних умільців, тощо [54].

У Запорізькому обласному художньому музеї експонувалася виставка «Квіти граната», присвячена трагічним подіям, які відбулися у Вірменії 7 грудня 1988 року. Тоді серія потужних підземних поштовхів менше ніж за хвилину знищила місто Спітак, а також зруйнувала ще кілька міст. На виставці було представлено роботи, які зберігаються у фондах музею, відомих художників, таких як М. Сарьян, А. Акопян, Е. Арцунян, О. Григорян, С. Мурадян. А в окремій залі експонуються твори запорізьких художників Р. Акопяна, Г. Кургіняна, М. Самботян, О. Ованесяна [55].

У Полтавській галереї мистецтв презентували виставку сучасного gobelena та художнього текстилю. Це – масштабний арт-проект «Коло», ініційований полтавським митцем О. Левадним. На виставці було представлено роботи 13 провідних вітчизняних художників з різних областей України, які працюють у жанрі декоративно-ужиткового мистецтва. Для творення своїх образів митці використовували різні матеріали, від традиційних вовни й ниток для вишивання до органічного скла, тканин для фотодруку та багатьох інших підручних матеріалів на кшталт гудзиків, заклепок, листя тощо [56].

А в полтавській галереї «Арт-простір» увагу привернула виставка робіт знаної місцевої художниці Ю. Мохіревої. Магія її таланту полягає в тому, що вона знайшла свій стиль, закорінений у народні традиції нашого світосприйняття. Тож яскраві, насичені буйноквіттям кольорів картини, розписані скрині чи ілюстрації до книг Ю. Мохіревої ніколи не сплутаєш із творіннями інших авторів. А її роботи «Святий Миколай» і «Добрі янголи діда Миколая» однаково близькі й зрозумілі як відвідувачам, так й професіоналам [57].

Помітною мистецькою подією культурного життя Одеси став проект художниці М. Мостовчук «Ідентифікація: ми» в Одеському музеї західного і східного мистецтва. На 33 портретах-диптихах зображені різні за віком і професією одесити, яких об'єднала активна громадянська позиція і любов до свого міста та країни. Серед них – поет Б. Херсонський, волонтер І. Потоцька, еколог І. Русев, капелан О. Смеречинський, громадський активіст С. Гуцалюк, художник і ветеран АТО В. Пузік, журналіст і арт-критик У. Кільтер та інші. Портрети виконані у різних техніках живопису і графіки, але на всіх картинах увага прикута до очей героїв, їхнього внутрішнього світу. «Ми зараз переживаємо складні часи. Мета проекту у тому, аби ці – депресія, сум, розчарування не перетворилися на якусь апатію, і щоб ми не опустили рук, не сварилися між собою. Важливо, щоб ми залишалися разом, як на цих портретах. Нас об'єднують ці абстракції – вони дуже схожі, якщо придивитися. Це внутрішній світ кожного, – зазначила авторка проекту. – Ми – народ, який має бути одним цілим. Саме зараз ми мусимо бути разом: кожен зі своєю історією, своїми спогадами, своїм болем і своїми сподіваннями» [58].

В одеській галереї «ХудПромо» було розгорнуто проект «Імітація катарсису» художників Р. Громова та Д. Ерліха. Всі роботи експозиції було об'єднано в єдину інсталяцію, яка, за задумом авторів, нагадувала «психоделічний квест». «Ми розділили галерею на сектори-кімнати, кожна з яких занурює глядача в різні тривожні стани від творів мистецтва», – зазначив Р. Громов та наголосив, що сьогодні глядачі часто не отримують потрібних почуттів, коли торкаються до мистецтва. Їх не годують добірною, смачною культурою, а лише підкидають по цукерці. Змінити ситуацію й намагалися автори виставки [59].

Кількадесят робіт одеських митців було представлено у виставковому залі Херсонського відділення Національної спілки художників України. Презентація одних із кращих зразків одеської художньої школи в сусідньому регіоні мала на меті налагодити культурний діалог з колегами, показати творчість яскравих особистостей, які працюють у різних стилях. Виставка «Одеські мистецькі традиції» пропонувала глядачам погляд художників із «Південної Пальміри» на своє місто і на світ довкола. В експозиції було широко представлено пейзажі й етюди, в яких помітні традиції пленерного живопису з урбаністичними й мариністичними мотивами. «Головною тенденцією арт-простору модерністського мистецтва Одеси є ствердження індивідуального відчуття світу. Програмною стає тема екзистенції – існування людини як неповторної особистості у навколишньому світі – це співіснування, співучасть, співчуття. У створеному митцями умовному художньому просторі живописних та графічних творів концентрується ментальне і психологічне переживання авторів, яке втілюється в універсальних позачасових «формулах» або миттєвих емоціях. Експресія композиції і кольору пробуджує глядача до «співпереживання», – зазначив в анотації до виставки мистецтвознавець А. Несенко [60].

Звісно, у стислому огляді можливо згадати лише про невелику частину виставкових проектів у регіонах нашої держави.

Художні виставки, що протягом року тривали на теренах нашої держави, дали змогу художникам продемонструвати свої нові роботи, мистецтвознавцям та критикам зорієнтуватися у найсучасних тенденціях українського мистецтва, а пересічним глядачам долучитися до яскравих здобутків вітчизняних митців.

«Кохання і мистецтво – єдине, що є цікавого на світі, – впевнена мистецтвознавець Г. Склярєнко. – Мистецтво – не просто красиві картинки, це бачення світу, розуміння свого часу, людини. Тож і художникам, і шанувальникам мистецтва слід частіше бувати на виставках, бо візуальне мистецтво дає особливий досвід, вчить бачити інакше» [23].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юр М. У колаборації з простором / Юр М. // Образотвор. мистец. – 2016. – № 3. – С. 26–28.
2. «Мальовнича Україна» вдруге в Сумах / Інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.sumy.ua/malovnichya-ukraina-vdrugye-v-sumah.html>
3. Соколова С. В історичних полотнах – доля народу / Соколова С. // Уряд. кур'єр. – 2016. – 30 січ.
4. Христенко С. З Днем соборності! / Христенко С. // Голос України. – 2016. – 22 січ.
5. Овчаренко Е. Художники до ювілею незалежності / Овчаренко Е. // Демократ. Україна. – 2016. – 2 верес.
6. Всеукраїнська виставка до дня художника / Інформація // Образотвор. мистец. – 2016. – № 3. – С. 99.
7. Кочубей М. VIII Виставка-конкурс ім. Георгія Якутовича / Кочубей М. // Образотвор. мистец. – 2016. – № 3. – С. 92–93.
8. Липківська А. Розмова мовою графіки / Липківська А. // День. – 2016. – 28 лип.
9. V Всеукраїнська трієнале художнього текстилю / Інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dvnshu.com/archiv/223-v-vseukrayinska-triyenale-hudozhnogo-tekstilyu.html>
10. Волощук Ю. Що хвилює сьогодні художників / Волощук Ю. // День. – 2016. – 1 черв.
11. Святковий арт / Інформація // Україна молода. – 2016. – 5 січ.
12. Ювілейна виставка Закарпатської обласної організації НСХУ / Інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dvnshu.com/archiv/226-yuvleynaya-vstavka-zakarpatskoj-oblasnoj-organizaciyi-nshu.html>
13. Загаєцька О. Мистецтво Закарпаття в столиці / Загаєцька О. // Образотвор. мистец. – 2016. – № 2. – С. 18–20.
14. Чегусова З. Акварель як насолода для душі / Чегусова З. // День. – 2016. – 13–14 трав.

15. Пароваткіна Г. Пінчук в комуні / Пароваткіна Г. // Дзеркало тижня. Україна. – 2016. – 29 жовт. – 4 лист. – С. 15.
16. Українські митці досліджують ідеали сучасного суспільства / Інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kiev.vj.ua/item/15322>
17. Марчук І., Константинова К. Вільна людина Іван Марчук / Марчук І., Константинова К. // Дзеркало тижня. Україна. – 2016. – 16–22 січ.
18. Устиловська І. Людина-музей / Устиловська І. // Україна молода. – 2016. – 19 січ.
19. Маричевська О. Кураторство як чітке висловлювання / Інформація // Образотвор. мистец. – 2015. – № 2. – С. 12–13.
20. Художники-шістдесятники / Інформація // Україна молода. – 2016. – 5 січ.
21. Прокопенко М. Жива палітра Криволапа / Прокопенко М. // День. – 2016. – 22 берез.
22. Максимова Н. Особливі портрети / Максимова Н. // Демократ. Україна. – 2016. – 22 лип.
23. Іван Марчук: «У Києві я – самотній вовк» / Катаєва М. // Вечір. Київ. – 2016. – 14 січ.
24. Даниленко Л. Арт: що сталося в 2016-му / Даниленко Л. // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cultprostir.ua/uk/post/art-pidsumki-2016>
25. Устиловська І. Сатира на серйозні речі / Устиловська І. // Україна молода. – 2016. – 19 січ.
26. Підлужна А. Як народжувалось «обличчя» вистав / Підлужна А. // День. – 2016. – 25–26 листоп.
27. Максимова Н. Майстерність і фантазія / Максимова Н. // Демократ. Україна. – 2016. – 19 лют.
28. Михальчук В. Мистецька галерея як феномен арт-простору сучасної України / Михальчук В. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=11&ved=0ahUKEwi->
29. Катаєва М. Чорний-чорний квадрат / Катаєва М. // Хрещатик. – 2016. – 20 січ.
30. У Києві відкрився новий проект сучасного мистецтва – «LUMEN» / Інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socportal.info-2016/12/22/u-kiyevi-vidkrivsyu-novij-proekt-suchasnogo-mistetstva-lumen.html>
31. Прокопенко М. Гуцульські таїнства / Прокопенко М. // День. – 2016. – 5–6 серп.
32. Марченко М. Валерій Франчук: «Кобзар» – це Біблія на всі часи. – Марченко М. // Вечір. Київ. – 2016. – 17 берез.
33. Антоненко А. «Сад земних насолод» / Антоненко А. // День. – 2016. – 2 листоп.

34. Антоненко А. Українське село: абстрактний погляд / Антоненко А. // День. – 2016. – 25 лют.
35. Гурська Л. «Лабіринти часу» і дитинство / Гурська Л. // День. – 2016. – 9 лют.
36. Антоненко А. «Колір міста» / Антоненко А. // День. – 2016. – 2 берез.
37. Пилипенко Г.-Г. Як провів літо оптиміст Шерешевський / Пилипенко Г.-Г. // Уряд. кур'єр. – 2016. – 21 жовт.
38. Ільницький В. 80 шедеврів / Ільницький В. // День. – 2016. – 18 лют.
39. Козирєва Т. «Ми не поза контекстом війни» / Козирєва Т. // День. – 2016. – 8 верес.
40. Марухняк Й. «Скульптурна збірна» / Марухняк Й. // День. – 2016. – 12–13 лют.
41. Творчий пошук / УНІАН // Уряд. кур'єр. – 2016. – 5 берез.
42. Про що розкаже скло? / Інформація // День. – 2016. – 7 квіт.
43. Юркова О. Стартував «Військово-польовий АРТ» / Юркова О. // Голос України. – 2016. – 15 верес.
44. Омелянчук І. Галерея з металевим серцем / Омелянчук І. // Уряд. кур'єр. – 2016. – 13 квіт.
45. Трач О. У Тернополі діє виставка відомого графіка / Трач О. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zz.te.ua/u-ternopoli-dije-vystavka-vidomoho-hrafika-foto/>
46. Гоголь Л. Євген Самборський: «У місті живе дух непотрібності, неможливості комунікації, безвиході й сорому» / Гоголь Л. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/yevhen-samborskyj-arheologija.html>
47. Солоненко М. Про рідний край мовою фарб / Солоненко М. // Голос України. – 2016. – 29 січ.
48. Солоненко М. Намальована історія від Ростислава Метельницького / Солоненко М. // Голос України. – 2016. – 9 лют.
49. Чебан О. Сили художникові дає рідна земля / Чебан О. // Уряд. кур'єр. – 2016. – 12 лют.
50. Лук'яненко О. «Житомирська палітра» підбила підсумки / Лук'яненко О. // Голос України. – 2016. – 16 серп.
52. Персональну виставку творів Андрія Чебикіна презентували в Чернігівському художньому музеї / Інформація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/37231>
53. Маценко Н. Приблизно про кубізм / Наталія Маценко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cultprostir.ua/uk/post/suchasni-khudozhniki-rozmirkovuyut-pro-perervane-minule>
54. Куш П. Приазовський вернісаж імені Куїнджі / Куш П. // Уряд. кур'єр. – 2016. – 14 черв.

55. Ляшенко С. Виставка «Квіти граната» до річниці землетрусу у Вірменії відкрилася в Запоріжжі / Сергій Ляшенко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1625426-vistavka-kviti-granata-do-richnitsi-zemletrusu-u-vmrmeniyi-vidkrilasya-v-zaporizhzh>
56. Неїжмак В. «Коло» єднає митців і державу / Неїжмак В. // *Голос України*. – 2016. – 7 верес.
57. Неїжмак В. Від Миколая до янголів / Неїжмак В. // *Голос України*. – 2016. – 17 груд.
58. Генік М. «Не опустити рук» / Генік М. // *День*. – 2016. – 7 квіт.
59. В Одесі з'явився психоделічний квест, де годують мистецтвом / Інф. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cultprostir.ua/uk/news-single/v-odesi-zyavivsy-psikhodelichniy-kvest-de-goduuyut-mistectvom>
60. Антипенко І. Культурний діалог / Антипенко І. // *День*. – 2016. – 21 січ.

Матеріал підготував

Бурнашов І.Ю.,

зав. сектором відділу наукового
аналізу і узагальнення
інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Підписано до друку 16.03.2017. Обл.-вид. арк. 1,75. Б/т. Зам. 29. Безплатно

Ротапринт НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ–1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12